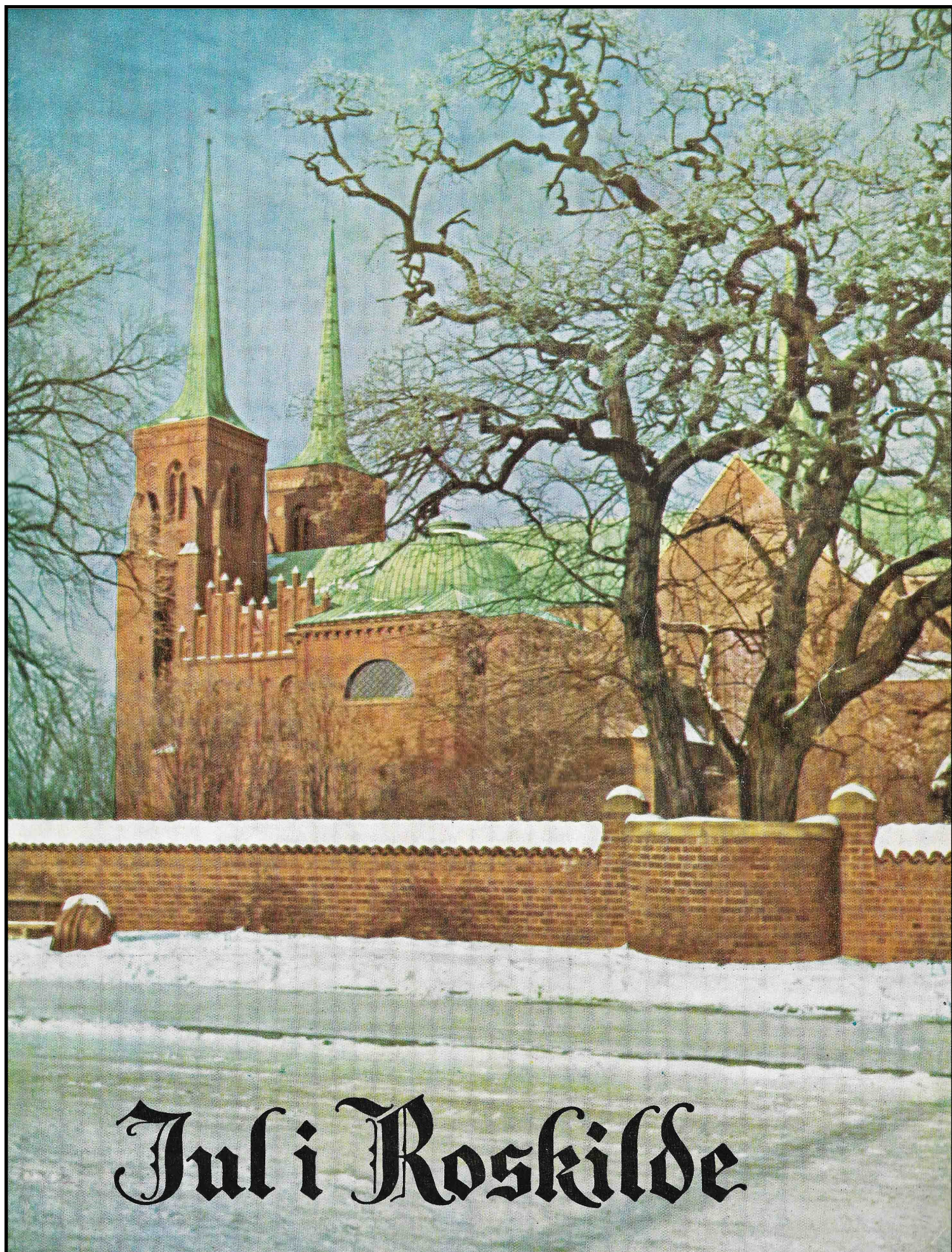

BLODGILDET I ROSKILDE

AF PALLE LAURING

Hvad skete der i Roskilde den niende august 1157 hen under aften? Vi har hørt det i skolen engang, de færreste har sagen klar for sig, adskillige vil sige, at det kan vel også være det samme.

Men vil vi — siden 1864 Europas historieløse folk — prøve at tegne den kurs, der førte frem til vor skæbne idag, må vi se de øjeblikke i vor historie, hvor skæbne tog form, de brændpunkter, hvor historiens løb ændrede retning.

Man vil sige, at det er klart nok, hvad der skete den aften i Roskilde kongsgård: Tre unge konger, *Svend, Knud og Valdemar*, mødtes ved en fest, og Svend prøvede at rydde de to andre af vejen, men attentatet ramte kun Knud. Med Valdemar måtte han måle sin styrke siden, i slaget på Græde Hede, og her faldt Svend, Valdemar var enekonge i Danmark. Sådan siger kilderne, sagen er så detaljeret oplyst, som det kan ventes af en så gammel historie, personerne står klart for os: Svend er en falsk skurk, Knud skikkelig, mild, noget blodløs, Valdemar er den unge og stærke med fremtiden inde, støttet af sin ædle ungdomsven Absalon. De to er kaldet til at genrejse Danmark i den Valdemarernes stortid, der blir et af vor histories markante kapitler.

Men just fordi den aften får så skæbnetunge følger er det vigtigt at ha rede på, hvad der skete.

Vi har historien hovedsagelig fra Sakse. Andre krønikeskrivere, som Snorre, Svend Aggesøn og Helmold, nævner mordgildet i Roskilde, men det er Sakse der gir os den brede skildring. En folkeviser om Svends svig og Knuds død er uden vægt. Den er temmelig ringe og fortæller kun i almindelige træk en frit spundet historie.

Sakse er hovedvidnet. Derfor må vi ha rede på hvor han har sit stof fra.

Omkring 1185 arbejder Sakse med at skrive om Svend Estridssøns sønner, altså kongssættens ældre historie. Blodgildet skriver han næppe om før henved, snarest efter 1190. Sakses arbejdsforhold var ikke som en historikers eller en skribents af idag. Han har haft frit ophold og har ikke skullet skænke levebrødet en tanke. Han har kunnet samle sig om at skrive sin historie dag ud og dag ind, for han er næppe blevet brugt til andet arbejde. Salige tilstande for en skribent, men det var også for den demokratiske velfærdstats velsignelser sænkede sig over os.

Sakse har muligvis kunnet arbejde hurtigere end vi regner med. På den anden side er hans værk ikke færdigt til aflevering før under Valdemar Sejrs, et stykke op i 1200-tallet, så hastværksarbejde har han ikke præsteret.

Det vil sige at han skriver om blodgildet og dets nærmeste forhistorie cirka 30—40 år efter at tingene skete. Selv har han intet at lægge i fortællingen. Hvis han overhovedet var født i 1157, var han et spædbarn. Absalon, der selv var med ved gildet, er sandsynligvis hans hovedkilde, men han kan iøvrigt ha talt med adskillige mænd på 50—70 år, der selv var med den dramatiske aften. Og så har der naturligvis på Sakses tid mand og mand imellem været skabt en fast traditionel fortælling om det gilde — som det altid sker, også i vor tid, om vigtige hændelser.

Men den tradition har for det første haft godt tredve år til at finde en rund episk form, for det andet er det *de sejrendes* tradition. Sakse er *de sejrendes* historieskriver. Han er ikke bare fortæller, han er bestilt politisk skribent, han skriver hvad Absalon ønsker, ser med Absalons øjne. Det lyser af hans historie, hvad meningen er: Daneriget skal genrejses, Danernes urgamle selvstændighed og hæder skal på verdenssproget latin slynges det vågnende stortyske rige i ansigtet. Den politik er Absalons, ikke Valdemars. Og så er Valdemar iøvrigt selv usurpator, ikke kongesøn. Absalons drøm er klar: Danmark for Hviderne. I Sakses historie er Absalon helten, Valdemar er »hjerterennen«, som vi ikke hører meget om, ud over når Absalon griber ind for at støtte og hjælpe eller ta det initia-

tiv som kongen mangler. Sakses historie forud-diskonterer Absalons livsdrøm. Det skal være fortællingen om hvordan og hvorfor *Hvidernes* kongedynasti blev grundlagt. Den drøm brast, men det var ikke Absalons skyld.

Vil man spørge, om Sakse er upålidelig, kan svares: ja, det er han jævnlig.

Forhistorien til blodgildet er iøvrigt spændingen mellem de tre unge konger.

Knud er søn af *Magnus Nielsson Stærke*, den Magnus, der fældede Knud Lavard i Haraldsted skov og selv faldt i slaget ved Fodevig. Magnus var søn af Kong Niels, og han havde selv kongemagt i Kong Niels' svenske landskaber, der strakte sig helt op under de svenske søer. Knud Magnussøns tronkrav er reelt nok.

Svend er søn af Knud Lavards bror Erik Emune. Både Knud Lavard og Erik var sønner af Erik Egode, men mens Knud Lavard aldrig var konge, så fik Erik magten efter at Kong Niels var dræbt i Slesvig. Eriks søn Svend er altså kongesøn, men ganske vist søn af en frille.

Valdemar er søn af Knud Lavard. Det er hævdevunden tradition, at Knud Lavard aldrig nogensinde har rejst arvekrav på kronen, og når Magnus fælder ham netop fordi han frygter ham som tron-rival, skal det altså være en sørgelig fejltagelse, der gør den loyale Knud Lavard dyb uret. Det er derfor tankevækkende at se Knuds søn Valdemar frimodigt hævde det arvekrav, som hans far aldrig skal ha drømt om.

I de første år står fætrene Svend og Valdemar hinanden nær overfor Knud. Så svinger Valdemar pludselig over til Knud, vi véd ikke hvorfor, men de blir så nære venner, at Valdemar trolover sig med Knuds søster. Det er efter datidens tanke opsigtsvækkende: venen Knud er søn af Valdemars fars drabsmand, søsteren altså drabsmandens datter. Både venskab og trolovelse er underlige, men i sine unge år er Valdemar ikke sentimental.

Valdemar og Knud tar kongenavn sammen på Viborg ting i opposition til Svend, og striden går videre, med spegede politiske manøvrer, som vi idag ikke kan udrede, men vi ser ialtfald, at Valdemar er den aktive og store spiller.

Sakse gir os et — ret tåget — referat af adskillige samtaler imellem Valdemar og Svend. Sakses forsøg på at skildre Svend som den upålidelige og skyldige lykkes ikke ganske. At Svend er bitter over venskabet imellem Knud og Valdemar er naturligt, og at han prøver at vinde Valdemar tilbage på sin side er ikke mærkeligt. Det blir sagtens vanskeligt at afgøre, hvem af de tre unge mænd vi skal tiltro de snedigste rævestreger i spillet om kronen. Det må blot huskes, at vi ejer ikke idag noget referat fra Svends side af, hvad Valdemar og Knud har sagt og gjort.

Derimod råber Sakse uden at vide det, at selv om Knud og Valdemar er svorne venner, så får Valdemar dog stadig manøvreret sig frem til personlige møder med Svend, hvor Knud ikke er til stede, og Sakse gir meget svævende forklaringer på dette mærkelige træk.

Ved det endelige rigsmøde på Låland har Valdemar arbejdet sig frem til en så fast stilling, at det blir ham der, med de to andres samtykke, deler riget i tre dele, en part til hver af dem.

Han deler landene så Jylland med Sønderjylland er een part, Fyn og Sjælland med øerne en anden, og Skånelandene den tredje. For os at se ligetil, men vi glemmer, at for datidens tanke var Fyn naturligt knyttet til Jylland, og Sønderjylland et land for sig, så delingen er ikke geografisk, men strategisk. Valdemar vælger først og tar Jylland, det »folkerige og vidtstrakte« siger Sakse. Valdemar får dels rigets tungeste og solideste part, dels får han sin fars gamle sønderjyske len, hvor han kan stole på bøndernes loyalitet. Han har givet kortene og kan roligt lade Svend vælge, for der er intet valg. Svend må vælge Skånelandene, dels fordi de er langt større end øerne, dels fordi Svend naturligvis ikke vil lægge sig klemmt inde

mellem sine to rivaler. Valdemars hjerteven Knud får øerne, Valdemar har altså foruden hele den jyske halvø et fast tag i øerne, det vil navnlig sige i Sjælland. Man husker at han selv er opvokset hos Asger Rig i Fjenneslev, han er Absalons og Esberns fostbror, han kan regne med *Hviderne* — og det vil reelt sige den sjællandske øgruppe. Valdemar sidder i det videre spil med gode trumfer på hånden.

At Svend har »øget sin hird svarligen« lyder fornøftigt, selv om Sakse er fornærmet over det.

Fra rigsmødet drager de tre konger til Roskilde. Her er kilderne uenige. Svend Aggesøn siger, at *Svend* er vært og indbyder de andre til gilde, men Sakse siger, at det er *Knud*, og det må være det rigtige, for Knud er Konge over øerne, med sæde i Roskilde, og der kan Svend næppe optræde som indbyder.

Men så blir Sakse dunkel. Første gildeaften går vel, og ved dag gry rider Svend med få af sine mænd ud til »Torberns Torp« for at se til en lille datter, der blir opfostret her. Datteren er ikke en løgnagtig opfindelse, hun er, såvidt man forstår Sakse, reel nok. Herude siger Torberns kone et par djærve ord til Svend om, at nu er han nok så sølle at han kan nøjes med en tredjedel af Danmark. Det er dramatik i sagastil, omtrent som de lige så djærve ord en bondekone slynger Svend Estridssøn i ansigtet, men uden deres effekt. Sakse vil ha os til at tro, at her stikkes gnisten i Svends sjæl, men dels følger Sakse ikke episoden op, den virker påklistret, dels behøver den spændte dramatiske situation Kongerne imellem ingen gnist fra djærve koner, kongespillet vil skaffe sig udløsning uden.

Knud sender bud ud til Svend, om han ikke kommer tilbage til gildet — det er åbenbart et godt dansk tredages gilde, der er planlagt — og atter her prøver Sakse at gøre Svend skummel. Hans mænd siger at han har fået hovedpine i badstuen, han selv siger at han har leget med sin lille datter, så tiden er løbet fra ham, og Sakse vil ha os til at se, at her må stikke mørke ting under. Begge forklaringer kan dog passe sammen, for man kan meget vel ha fået hovedpine og mistet lysten til gilde og så i stedet for lege med sin lille tøs, specielt når man kun ser hende sjældent. Det er da også betegnende, at Sakse ikke véd et ord at sige om, at Svend i den tid har foretaget sig noget dystert i retning af at lægge planer med sammensvorne.

Svend får i kongsgården hæderspladsen mellem sine to medkonger, og nu ville det gavne, om vi havde rede på, hvordan kongsgården i Roskilde så ud. Det gir altid en historisk situation større klarhed, når man kender dens sted. Kampen i Hjørungavåg og slaget ved Fodevig, slige skildringer har ingen virkelighed før man på *stedet* læser teksterne og går dem efter i terrænet. Så får de liv, uklare enkeltheder får mening, problemer opløser sig i præcise detaljer, billedet blir fra tørt papir forvandlet til varmt liv, blodrigt og håndgribeligt.

Vi véd intet om den tidlige middelalders kongsgårde, skønt vi nok kunne få det at vide, for der har været adskillige af dem, og spørgsmålet var værd at ta op for en middelalder-arkæolog. Måske har gildehallen endnu været omtrent som de gamle nordiske haller, med langild på gulvet. Sakse siger, at efter måltidet blir bordene taget bort, man sad altså — som helt op under renæssancen — kun på indersiden af bordene, langs væggen.

Et par tilsyneladende ligegyldige ting sker, som måske har vægt:

Svend ber om at låne et brætspil, men »der var intet tavlebord, så den leg kom de ikke langt med«.

Det lyder utroligt, at der ikke skulle findes et tavlebord i kongsgården. Ganske vist har vi intet hørt om den ting, siden Knud den Store i samme kongsgård spiller med Ulf Jarl, godt 100 år tidligere, og det brætspil kan naturligvis være blevet væk på mange måder, men brætspil var dengang ikke bare legetøj. Man brugte dem som varsler i store stunder — som folk da endnu i deres stille sind lægger deres egne små og store håb bag både kabaler og skakspil og tar varsler af udfaldet.

Svend må ikke få et tavlebord, vi véd ikke hvorfor.

Måske ønsker man ikke, at han just nu skal skue for klart i den nærmeste fremtid.

Så synger en tysk sanger en nidviser for Svend, om hans fortids flugt og ydmygelser. Det er taktløst, og sangeren får bebrejdelser. Af *gæsterne*. Værten griber åbenbart ikke ind. Nidviser dukker jævnligt op i historiske øjeblikke, og det er en mærkelig episode her. Tør en tysk sanger af sig selv smæde en kongelig gæst, eller handler han efter ordre, som nidvisesangeren i Slesvig ca. 100 år senere, 1250?

Så tar situationen fart. Sakse kan skildre en dramatisk episode, men han er ikke dramatiker, menneskeskildrer. Han måler sig langt fra med Snorres korthuggede klare fortælling og dens sikre persontegning, og Sakse mangler politisk flair. Han er en glimrende, noget blomstrende latiner, der slynger fagre ord om sig som smukt drape-rede klædebon, og han elsker af hjertet de gamle legender, han elsker af hele sin sjæl al dansk hæder, han er patriot, han er Absalons mand, han holder af at fortælle, og han fortæller godt. Men han er naiv som et barn, til tider langt ind i det enfoldige.

Sakse fortæller, at da mørket falder på kommer Kong Svends mand Thetlev tilbage til kongsgården, som han kort før har forladt. Thetlev er hovedperson i folkevisen og uden tvivl historisk nok. Nu kaster han »i al stilhed et spejderblik rundt«, dog ikke i så dyb stilhed at ingen ser det, for hvor har Sakse det ellers fra? Han står »som en støtte uden mål og mæle«, og Kong Knud breder sin kappe på gulvet og beder ham sætte sig her. Han siger barsk nej tak og gir fra udgangen Kong Svend »et lille nik«. Svend ser det ikke, og Knud gør ham opmærksom på at Thetlev vil tale med ham. Dette er ren roman. Vi skal røres over, at den Kong Knud, som vi i forvejen véd om kort tid skal dø for Thetlevs våben, er så barnetroskyldig i sin rene tillid, at han først byder morderen plads ved sin side og bagefter selv siger til Svend at Thetlev vil tale med ham. Skæbnen skal sættes i skred af den uskyldige Knud selv. Sakse glemmer, at han i det tidligere ofte har fortalt, at Knud er opslugt af mistillid til Svend.

Svend rejser sig, Thetlev og han og de sammensvorne står nu og »stikker hovederne sammen« og de »hvisker« så ingen kan høre hvad de taler om. Skildringen er folkekomedie, grænseløst naiv fra Sakses side. Så idiotisk kan sammensvorne ikke opføre sig, det er ikke tradition, det er rent digt. Nu aner Knud uråd og — kysser pludselig Valdemar, der blir temmelig forbavset. Men Knud vil ikke sige ham grunden. Hvorfor vil han ikke det? Hvis han aner uråd vil al fornøft diktere ham at sige det til Valdemar, når han sidder ham så nær, at han kan kysse ham. Historien er skrevet af Sakse, der véd at Knud skal dø, han er altså i Sakses øjne dødsmerket, skal dø, og skæbnen kan, ifølge gammelnordisk tro, ingen ændre. Der er to muligheder: enten er Sakses skildring det rene vrøvl — eller der ligger motiver bag, som vi ikke kender.

Nu går Svend til sit kammer, og hans mænd stormer ind og prøver at myrde Valdemar og Knud.

Valdemar bruger sin sammenrullede kappe som værn, får et stygt hug i låret, og slipper så »i et sæt ud af døren«.

Der er mørkt i hallen. Folkevisen og Helmold siger, at det er Valdemar der har slukket lysene. Det tier Sakse stille med.

Han nævner indirekte at der er mørkt, for »folkene« slår skodderne fra for ikke at ta fejl i mørket. Hallen er åbenbart ikke oplyst med fakler, men med lys på bordene, og det kan ikke dreje sig om få lys, så skal Valdemar slukke lys i hele hallen, må det ta en rum tid. Det er utroligt at han kan præstere det, *når overfaldet kommer bag på ham, og når han øjeblikkelig må prøve at værgе for sig uden våben*.

Hvis lysene slukkes — og det gør de — må det gøres af instruerede mænd. Men hvis mænd?

Thetlev kløver panden på Knud. Hvor Sakse véd det fra står hen, der er mørkt i hallen. Selv om langilden har brændt — hvad vi intet hører om — og selv om skodderne er slået fra, (hvad de jo ikke har været øjeblikkelig), er der så mørkt at Absalon ikke kan se, at

det er Knud der er dræbt, skønt han sidder med hans hoved i sit skød, han tror det er Valdemar.

Absalon nævnes nemlig pludselig som gæst ved gildet. Vi har ikke før hørt en stavelse om ham. Han tar den døende i sine arme, og først ved at føle på hans tøj konstaterer han at det er Knud, og han »føler en sorgblandet glæde derved«.

Det gir indtryk af at der er temmelig mørkt i hallen, og Sakse siger udtrykkeligt, at man kan ikke se noget klart. Derfor studser vi over, at Absalon nu pludselig kan se, at Knuds frænde Konstantin *vinker* til ham i *al stilhed*. Absalon lader Knud ligge og rejser sig. I døren er udgangen spærret af væbnede mænd, men Absalon går uden at sige et ord tværs gennem flokken og ud.

Det lyder fantastisk. Skal vi tro Sakse, holder Svends folk alle udgange spærret — hvor Knuds og Valdemars mænd så ellers er blevet af, her er nemlig et af historiens helt dunkle punkter, vi er jo i Knuds kongsgård, selv om den først lige er blevet hans på rigsmødet. Hans folk må dog være her. Og Valdemar er næppe rejst alene til Låland og Roskilde. Svends folk er alene ved dørene. Og de skulle lade Absalon, Valdemars nære ven, slippe ud, bare fordi han tier stille? Det *kan* ske, at overrumplende bluffnumre af den art lykkes. Men situationen er så underlig, at vi får stadig sværere ved at tro på en lang række af usandsynligheder.

Hvis det ikke er Svends folk, men derimod Valdemars, der har dørvagten, så forstår vi, hvorfor Absalon kan gå lige ud uskadt — og vi forstår væsentligt bedre at Valdemar kan smutte ud »i et sæt«.

Det rejser et andet spørgsmål: hvor stor sandsynlighed er der for, at den verdenserfarne Kong Svend skulle vælge et gilde i Knuds og Valdemars område til et drab på de to Konger? Her hvor han med sine dog begrænsede mængder af medbragte mænd er i Knuds land, på det Sjælland, der sandsynligvis vil rejse sig som een blok med Hviderne i spidsen, hvis noget skulle hænde Valdemar og Absalon?

Både tidspunkt og handling kan være dikteret af motiver, som vi idag ikke regner med og har svært ved at forstå, og som mange af os derfor vil være tilbøjelige til at se bort fra. Men foreligger slige motiver *ikke*, og er sagen kun politisk, så må Svend, hvis han er bagmanden for blodgildet, enten være meget desperat eller meget dum. Hvad intet tyder på at han var.

Tænker vi os derimod — rent teoretisk — at det er Valdemar, der står bag tanken, blir hele sagen også politisk lettere at fatte. Valdemar er på Sjælland, han tør regne med Hviderne i ryggen, han ønsker eneherredømmet, og han vil rydde sine to medkonger af vejen. Det lykkes kun med Knud. *Det må ikke glemmes, at blodgildets offer er sønnen af Valdemars fars drabsmand*. Der er betalt bøder, men for datidens tanke var det ikke lig med at alt var glemt. Valdemar er trolovet med Knuds søster. Ja. Såvidt vi kan se er det en klar politisk trolovelse, med to motiver: dels krævede situationen at han sikrede sig Knuds venskab, dels er Valdemars tronkrav ikke så stærkt som de to andres. Man vil kunne rokke — ikke ved hans, det er han for stærk til — men måske ved hans arvingers ret til tronen. Med Knuds søster som sine børns mor knytter han endnu en tråd til den gamle kongæt. Det er Kong Niels-linjens arvekrav han tar ind under sig.

Om Absalon er hans medvider eller blodgildet kommer overraskende også for ham véd vi ikke. Han er just vendt hjem fra Paris, hvor han har studeret medicin, teologi og andre nyttige ting. Måske kommer han hjem med friske indfald fra den store verden, men måske er planen Valdemars egen. Valdemar har i de foregående år, mens Absalon er borte, så særdeles magtet at føre en målbevidst, kølig og smidig politik, han behøver ikke nær så meget hjælp som Sakse siden vil ha os til at tro.

Svend slipper fra gildet, vi véd ikke hvordan. I mørket tror Absalon et øjeblik at alt er tabt, fordi Valdemar er død selv, men han opdager at han har taget fejl. Han forlader hallen og går uskadt tværs gennem Valdemars vagter. Han flygter gennem den gamle frådstenskirkes

korsgang og har dér en nervepirrende oplevelse, men slipper bort og vandrer i natten syd på en mils vej til Ramsø Torp, hvor han hos en »bryde« får en hest, han rider videre til sin søster og derfra til sin mor i Fjenneslev. Hvideætten er underrettet.

Knud er død. Valdemar er flygtet, som Absalon, og dagen efter kalder Svend Roskildes borgere sammen og klager over sine medkonger. Roskildebogterne, siger Sakse, tror ham ikke. Men hvad Sakse går let hen over er realiteten: i den følgende tid har Svend magten på Sjælland. Valdemar flakker fredløs om, kun »med tre mand«, så nogen større harme vendt mod Svend udløser blodgildet klartnok ikke. Hviderne og de sjællandske storbønder rejser sig *ikke* i samlet trop for at støtte Valdemar. Absalon foretager sig, så vidt vi véd, intet som helst for at støtte sin fostbror og ven, i så fald skulle Sakse nok ha fortalt det. Situationen er ufattelig, for Sakse plumper selv ud med, at Valdemar må flakke om i skov og vildmoser, kun med tre mand i sit følge. Hvor er hans mænd? Er der ikke een stormand på Sjælland, der vil støtte ham? Vi hører det endnu mærkeligere, at han opholder sig mest i »de åbne små lunde« hvor han var sikrest, fordi fjenden »mindst ville søge ham dér«. I vore dage betyder en »lund« en lille skov. Engang betød ordet et helligsted, »å lundum« kan betyde »i lunden«, men det kendes endnu som »løndom«, det hemmelige, det hellige. De stærke steder lå endnu Sjælland rundt og var farlige, skyede, med magt inde til at værne og til at slå.

Er Valdemar den forfulgte uskyld, er hans ensomhed en gåde. Det er dog Svend der er på fremmed grund, og Valdemar der er i den myrdede Knuds land, han har fostbrødre og frænder om sig hele øen omkring, men kun Esbern hører vi om, han rider rundt og lokker Svend på vildspor.

Det behøver ikke at være en aktiv støtte fra Hviderne. Esbern er Valdemars fostbror og er rimeligvis allerede på den tid hans kongsmand. Det billede, som Sakse snart efter og andet sted tegner af Esbern er ikke noget portræt af en målbevidst politiker og stormand, men kun af en dumdristig yngling af hirdmandtypen, henad vor tids sportskelt. Svends magt over Sjælland er stor nok til, råber Sakse, at han kan lade samtlige fartøjer ødelægge, og han kan true og tvinge alle til at nægte Valdemar hjælp — eller også er situationen virkelig den, at ingen ønsker at hjælpe ham.

Valdemar får alligevel køl under sig og flygter til Jylland, og i samme nat bryder et uvejr løs, der sænker en vendisk flåde på 1500 skibe. Vi standser hos Sakse et øjeblik ved ordene: »Lyn på lyn knitrede og lyste i luften over dem, og skybraget drøned vældigt dertil«. Så enkel og naturlig den sætning er, så er den dog det ældste stykke naturbeskrivende prosadigtning, vi ejer. For digter er Sakse, vor første digtende prosaist, og ikke vor ringeste.

Nu rører Hviderne endelig på sig, men igen tankevækkende. Da Svend vil sætte efter Valdemar over til Jylland, lader Absalons *mor og søster* bådene ødelægge. To ting studser vi over: vi har lige fået at vide, at alle fartøjer allerede *var* ødelagt af Svend. Og så er det ikke Absalon, og det er ingen *mænd* af Hvideætten, der tar initiativet. Vi må tvært imod tro at Hviderne ikke *vil* blande sig i sagen, siden kvinderne må ta affære. Sakse siger ikke, om denne søster er identisk med hende, der er gift med Peder, og som Absalon besøgte på sit ridt natten efter blodgildet, men det er ialtfald kvinder, der handler. Det er Valdemars stedmor fru Inge til Fjenneslev, og det er hendes datter, der vel er jævnaldrende med Valdemar, antagelig opvokset sammen med ham, og selv om vi ikke har grunde til at vejre romantik, så er hun dog så meget personlig part i hans sag, at hun går til handling, hvor ættens mænd er passive, måske imod.

Absalon sidder stille i Fjenneslev. Hans fostbror står overfor sit livs afgørende kamp, sejr eller død. Esbern er med ham i Jylland, ellers hører vi intet om Hviderne. Absalon er gejstlig, men vi véd fra hans senere liv, at krig skræmmer ham ikke, feig var han aldrig, og sidenhen bruger han sværd og økse solidt. Som olding i Sorø

kloster har han i sit kammer endnu sine brynjer og økser som kære minder om svundne dage. Men han skal ikke til Jylland for at hjælpe sin fostbror og ven. Der er to mulige forklaringer. Det er tænkeligt at han er med i spillet før blodgildet, men så trækker sig ud af det, fordi det tar en gal og farlig vending. Han drejer et spil til sin egen fordel for næsen af Valdemar sidenhen, ved ærkebisperalet i Lund domkirke. Det er muligt at han, når dobbelt-attentatet i Roskilde slog fejl, nu stille vil afvente, hvem af de to overlevende der sejrer. Han er Valdemars fostbror, men har sine egne ærgerrige mål, Hvideættens storhed og hans egen magt. Nu, lige før afgørelsen, ønsker han ikke at komme til at holde på gal hest. Efter slaget kan han så hylde den overlevende eller se hvordan kortene blir givet — hvis begge konger overlever, eller hvis begge dør. Men det er også tænkeligt at Absalon ikke har været indviet i blodgildeplanerne. Han er nylig hjemvendt. Han og Valdemar har ikke set hinanden i adskillige år. Selv om breve vel har nået ham i Paris, har han været udenfor det hjemlige brat vekslende kongespil. Valdemar har i de år foldet sig ud som dreven politiker og taktiker, og han har ingen grund til at be Absalon om støtte, måske har han ikke ønsket at blande den nylig hjemvendte ind i sine planer, som han har ment at han udmærket og bedre kunne passe selv. Det er sandsynligt, at Absalon selv har ønsket at vejle situationen i det hjemlige, før han placerede sin indsats på farve. Han ser vel helst Valdemar som sejrer, men er rede til at hylde Svend, bisper skal riget dog ha, og Absalon har næppe ønsket at risikere egne chancer og fremtid ved et fejltræk. Blodgilde-kuppets fiasko har kun gjort det endnu rimeligere for ham at holde fingrene ude for ikke at få dem i klemme. Han er, som hele Hvideætten, passiv og ventende tilskuere. Valdemar har spillet for højt, han har foreløbig tabt ikke alene spillet, men også ansigtet, og Svend er stærk nu.

Sakse vil fortælle os, at Valdemar har planer om at sætte over til Sjælland for at knuse Svend. Selve Sakses ord lyder tynde, endnu mere på baggrund af den totale mangel på støtte Valdemar oplevede på Sjælland før flugten. Det er Svend, der tar initiativet igen og sætter over til Jylland, Valdemars land, for at få sagen afgjort. Det vil Svend kun gøre hvis han har tillid til sin egen magt og overlegenhed, og han har da også en særdeles part af rigets mænd omkring sig. Det siges, at de sjællandske ledingsskibe, der følger ham, vender hjem, da Valdemars mænd Sakse og Buris får snakket med dem til søs. Fynboerne derimod, der burde kæmpe med Valdemar for deres myrdede Kong Knud skyld, lægger til åben kamp for Svends sag. Vi må her ikke glemme, at rigets deling er lige før blodgildet, så det er vel knap gået op for landene, hvem deres Konger er, men Knud er klart kongehyldet i Viborg, og det har på hyldningens tid også været bindende for Fynboerne.

Slaget på Gråde Hede — eller som den egentlig hedder »Gråe Hied«, altså Gråhede — ender med Svends fald og Valdemars sejr. Og som H. C. Andersen siger: »Strax kjendte alle hans forrige Venner ham igjen«. Absalon blev bisp i Roskilde »inden året var omme«.

Denne fremstilling af blodgildets årsager og baggrund kan ikke bevises. Det kan Sakses fremstilling og den gængse opfattelse heller ikke. Men det kan bevises at Sakses fremstilling er uholdbar på mange væsentlige punkter, at den i flere træk er naivt digteri, helt vrøvlet, og nødvendigvis må være urigtig. Alle de træk, der skal sværte Svend og gøre ham til dramaets skurk, er svage og utroværdige. Man vil sige at Sakse kan ikke være bevidst løgnagtig, men det er han gentagne gange, for eksempel i sin fremstilling af Absalons ærkebispervalg i Lund. Han

skriver efter ordre, han er partisk, den sejrende kongeæt har både magten og retten, de tabende er skurke. En almindelig proces i historieskrivning.

Hvis blodgildets initiativ derimod ligger hos Valdemar — og måske, måske ikke hos Absalon — blir alt lettere at forstå, dramaet får sluttet mening, enkelthederne gli-der på plads.

Dermed er ikke sagt noget upassende om Valdemar. Vi véd, at efter Gråhede-slaget bruger han de første år til at rydde overflødige prinser af vejen, og med kongeættens erfaringer gennem slægtledene før kan det kun kaldes rigtigt og klogt at få skovet ud i mylderet af de tronkrav, der truede med at ødelægge riget.

At Svend tog Danmark til len af den tyske Kejser er brugt imod ham som et skurkagtigt og unationalt stempel. Det er galt. Det er just kernen i den indrepolitiske kamp i Danmark i de år. Det er spørgsmålet om udenrigspolitikken, der slår en kløft imellem på den ene side Kong Niels og Magnus — og overfor dem Knud Lavard. Det er Kong Niels og hans handelsmægtige Stor-rige, der trues af de tyske stammer, der først nu trænger endeligt frem for at få del i den rige Østersøhandel, som Danskerne og Friserne har haft herredømmet over i umindelige tider. Det er Danmarks stilling ved havet der pludselig trues. Her mener Knud Lavard at Danmark må bøje sig og søge samarbejde med Tyskland, mens Niels og hans søn mener, at danskerne skal hævde sig som den stormagt ved havet, de er, og sætte hårdt imod det tyske fremstød.

Valdemar overtar sin fars tyske politik, den som Knud Lavards bror Erik Emune førte til sejr, da han *med tyske tropper* slog Magnus og den danske ledingshær ved Fodevig, vel det skæbnesvangreste og vigtigste slag i dansk historie helt op til Lutter al Barenberg. Valdemar fører sin fars og sin onkels tyske politik videre, Valdemar er Kejserens lensmand ligesom Svend, Erik Emunes søn, er det.

Her ligger vel en af mange nøgler til at forstå Hviderne og Absalon i dette spil. Det blir til sin tid *Absalon* der endeligt kapper Danmark fri af lensenden til den tyske Kejser og dermed bryder afgørende med Valdemars tyske politik. Det rige, som Valdemar genrejser, blir kun delvis rejst til den myndighed, som det havde under gamle Kong Niels, men tiderne og situationen var med det halve århundrede fra Niels' død til Valdemars endelige triumfer også blevet ændret aldeles. Absalon fuldfører værket, tar reelt magten fra Valdemars søn Knud, gennemfører sin *danske* politik, Hvidernes og Kong Niels' politik, gør atter Danmark selvstændigt, vel det vigtigste der overhovedet sker under Absalon — og så dør han. Konger af Danmark blir Hviderne aldrig. Tvært imod blir kampen mellem dem og Valdemarsønnerne så bitter, at den næsten blir rigets undergang.

Det kan synes enkelte trist, at helte som Valdemar og Absalon ikke er så helgenhvide, som man under romantikken har troet. Men havde de været det, havde Danmark ikke eksisteret idag. Man hverken skaber, genrejser eller leder riger, hvis man ikke har væsentligt stærkere og farligere evner, end det er almindeligt hos dukketeaterfigurer og helgener. De gamle var ikke glansbilleder. De var mennesker, magter, skæbner, i en tid hvor det endnu ikke var suspekt at være eener og menneske.

Blodgildet i Roskilde er sandsynligvis Valdemars værk. Knuds død blir ikke det eneste dødsfald der sker i kongeætten efter hans ordre. Svend får i den sejrende kongeæts historie skurkerollen tilmalet med alle sorte kulører. *Vae victis*. Knud derimod — læg mærke til, at han hos Svend Aggesen klart, hos Sakse næsten, går ud af blodnatten som *helgenkåret blodoffer*.

Men det er en anden historie.

Palle Laessle